

HANNA HALAVINA

- Uniwersytet w Białymstoku
- e-mail: h.halavina@uwb.edu.pl
- ORCID: 0000-0003-0789-5022

WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA PROCES EDUKACJI W POLSCE I BIAŁORUSI

1. Wstęp

Pandemia COVID-19 wywarła znaczny wpływ na wszystkie strony ludzkiego życia, a długotrwałe i odległe w czasie skutki tego zjawiska wciąż są w trakcie oceniania. W niniejszym tekście zostały poddane namysłowi zmiany, które miały miejsce w systemach edukacji w Polsce w okresie kwarantanny, a także na Białorusi, gdzie pełnowymiarowej kwarantanny nie wprowadzano.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na celowość przeanalizowania okresu pandemii jako doświadczenia, które mogłoby sprzyjać nauczaniu, pod warunkiem dalszego wykorzystywania i rozwijania umiejętności i procedur, zdobytych podczas lockdownu.

W pierwszej części artykułu na podstawie danych raportów Europejskiej Komisji (EC 2019), Najwyższej Izby Kontroli (NIK 2021) i Centrum Cyfrowego (Centrum Cyfrowe 2020) pokazano wpływ pandemii na sytuację w polskim systemie edukacji. Druga część podaje przeanalizowane dane UNICEF (UNICEF 2021), Ministerstwa Edukacji Republiki Białoruś (MERB 2019 i 2020) i pracy dyplomowej studentki Białoruskiego Państwowego Uniwersytetu (Marmuziewicz 2022), dotyczące edukacji na Białorusi. W ostatniej części artykułu przedstawiono wnioski i zadania, które wynikają ze wzrostu cyfryzacji procesów kształcenia. Pandemia w poniższym artykule jest postrzegana jako test, który pomógł przyspieszyć odejście od utrwalonych metod nauczania i stymulował

nabywanie nowych umiejętności przez uczniów i nauczycieli w czasie nauczania zdalnego.

Na przykładzie tego, jak systemy edukacji Polski i Białorusi zareagowały na nowe wyzwanie, którym został COVID-19, pokazano, że nawet pomimo podobnych warunków wstępnych systemy edukacji Polski i Białorusi przeszły okres pandemii i przepracowały to doświadczenie w różny sposób, co może mieć wpływ na drogę rozwoju edukacji w tych krajach w następnych dekadach. W ostatniej części artykułu, poświęconej wnioskowi na temat systemów edukacyjnych Polski i Białorusi, określono także istniejące tendencje, które dotyczą procesu edukacyjnego w skali globalnej.

2. Nowe wyzwania dla edukacji w Polsce

Po czterech latach od początku pandemii COVID-19 konieczna stała się analiza wpływu nauczania zdalnego, organizowanego w czasie kwarantanny, na efektywność edukacji w tym okresie, a także zidentyfikowanie trendów w edukacji zdalnej na następną dekadę.

Zgodnie z raportem UNICEF ponad 1,6 miliarda dzieci i młodzieży na całym świecie dotyczyło zamknięcie szkół w ich krajach w szczytowym momencie pandemii. Pandemia szczególnie mocno dotknęła uczniów biedniejszych państw, gdzie jest niski wskaźnik dostępu do internetu (UNICEF 2021).

Raport ONZ z 2020 roku podaje, że pandemia dotknęła dzieci i młodzież na całym świecie nie tyle bezpośrednio, lecz także poprzez drastyczne efekty socjologiczne, takie jak obniżenie dostępu do usług edukacyjnych i medycznych czy spadek zarobków rodzin (ONZ 2020). Obniżenie dostępu do usług edukacyjnych w czasie pandemii wprost zależało od poziomu gotowości kraju do wykorzystania technologii cyfrowych. W roku 2019 zgodnie z raportem CISCO Polska znajdowała się w grupie państw objętych definicją „accelerate (high)” – przyspieszających na wysokim poziomie (CISCO 2020). Fakt, że Polska w 2018 roku została jednym z laureatów konkursu „European Broadband Awards 2018” (EC 2019) pozytywnie wpłynął na gotowość sprostania nieoczekiwanym wyzwaniom pandemii i dał jej możliwość podjęcia działań w strefie edukacji zdalnej o wiele skuteczniej niż większości państw świata. Niestety, według badań Indeksu Gospodarki Cyfrowej i Społeczeństwa Cyfrowego (Desi 2019) Polska znajdowała się

na 25 miejscu z 28 krajów europejskich, co oznaczało, że jej poziom cyfryzacji nie osiągał średniego poziomu krajów UE. Dlatego w czasie lockdownu Polska spotkała się z większymi problemami związanymi z przejściem do edukacji zdalnej niż kraje Europy Północnej. Według badania Centrum Cyfrowego były to między innymi:

- brak doświadczenia w nauczaniu zdalnym (85% nauczycieli nie miało żadnego doświadczenia w edukacji online);
- brak odpowiedniego sprzętu u uczniów (36% nauczycieli wskazało to jako główny problem edukacji i 54% nazwało to zjawisko często pojawiającym się problemem);
- problem z połączeniem;
- problem sprzętowy nauczyciela;
- brak umiejętności obsługi narzędzi cyfrowych przez uczniów i nauczycieli; (Centrum Cyfrowe, 04.2020: 3).

Wyżej wymienione problemy dotyczą tej samej grupy – braku przygotowania systemu edukacji na nową sytuację, co wynikało z faktu, że do momentu pandemii cyfryzację szkół postrzegano jako dodatkowy atut. Od początku lockdownu takie podejście szybko zaczęło się zmieniać.

Odrębny problem stanowiła czasochłonność całego procesu przygotowywania się nauczycieli do zajęć online, spowodowana nietypowością sytuacji i braku e-podręczników i gotowych planów online-lekcji, w wyniku czego nauczyciele samodzielnie adoptowali materiały offline do zajęć zdalnych.

Drugi raport z tego samego Centrum Cyfrowego pół roku później wskazał na częściowe rozwiązanie powyższych problemów. Dzięki wzajemnej pomocy polscy nauczyciele zaczęli korzystać z szerokiego spektrum programów do nauczania zdalnego. Bardziej doświadczeni pomagali mniej zorientowanym, uczniowie też byli bardzo pomocni, chociaż uwidocznił się fakt, że dzieci pomimo czasu spędzanego w sieci, nie potrafią korzystać z niej w celach edukacyjnych (Centrum Cyfrowe 11.2020: 2). Mogło być to wynikiem braku odpowiednich treningów i zainteresowań. Warto dodać, że pod warunkiem dalszego zaangażowania i wykorzystywania technik zdalnego nauczania nawet z niższą intensywnością, młodzież i dorośli mają szansę poprawić swoje umiejętności cyfrowe.

3. Odmienne podejście do organizacji edukacji w czasie pandemii w Białorusi

Na początku pandemii, wiosną 2020 roku, Białoruś znajdowała się w tej samej grupie co Polska pod względem poziomu gotowości kraju do wykorzystania technologii cyfrowych (CISCO 2019: 8), procentowo dostęp indywidualny do internetu był nawet trochę wyższy niż w Polsce (The World Bank 2018). W roku 2019 funkcjonowała także zatwierdzona Koncepcja cyfryzacji systemu edukacji państwa do 2020 roku, przewidująca „szersze wykorzystanie edukacji cyfrowej, rozwój treści cyfrowych i komunikacji online w procesie uczenia się, a także wprowadzenie mobilnego elastycznego narzędzia edukacji” (Ministerstwo Edukacji RB 2013: 10). Oczekiwano, że do końca 2020 roku usługi e-learningowe „będą dostępne dla 70% ludności RB” (Ministerstwo Edukacji RB 2013:20).

W praktyce jednak plany zostały zmienione. Wraz z wybuchem pandemii białoruskie szkoły spotkały takie same trudności, jak polskie. Na początku 2020 roku z powodu rozpowszechniającej się informacji o kwarantannach, wprowadzanych w innych krajach, w Białorusi niektóre uczelnie wyższe i niepaństwowe szkoły podstawowe na własną odpowiedzialność zaczęły ograniczać zajęcia stacjonarne i przeprowadzać je w formie zdalnej. Dzieciom szkół państwowych pozwolono opuszczać zajęcia bez zaświadczenia lekarskiego, ferie szkolne zostały przedłużone o 10 dni. (Ministerstwo Edukacji RB, 26.03.2020). Jednak taka postawa tylko utrudniła i tak nietypową sytuację nauczycielom, którzy teraz musieli przygotowywać się do dwóch form zajęć jednocześnie. Ministerstwo Zdrowia, przewidując, że sytuacja może zmienić się z infekcji sezonowej w pandemię, potrzebowało podjęcia jednej decyzji (Ministerstwo Zdrowia RB, 1.04.2020). Wpłynęły na nią trzy czynniki: zupełnej niegotowości platformy edukacyjnej do kształcenia zdalnego, sytuacji ekonomicznej w kraju i zbliżania się 75. rocznicy zwycięstwa ZSRR w II Wojnie Światowej, na którą zaplanowano defiladę wojskową. W białoruskich szkołach nie wprowadzono kwarantanny, obecność uczniów na zajęciach znowu musiała być obowiązkowa (Gałkowski 2020). Tylko w szkołach niepaństwowych i na niektórych zajęciach w uczelniach wyższych forma nauczania została pozostawiona do wyboru dyrekcji.

W wyniku przejścia okresu pandemii bez wprowadzania kwarantanny powstała nowa Koncepcja rozwoju systemu edukacji RB do 2030 roku, która zawiera już tylko bardzo ogólnikowe cele dotyczące cyfryzacji szkoły, typu: „doskonalenie

krajowego systemu edukacji w oparciu o rozwijające się technologie cyfrowe, przygotowujące uczniów do życia w społeczeństwie cyfrowym” (Ministerstwo Edukacji RB 2021). Koncepcja transformacji cyfrowej procesów edukacyjnych w RB na 2019–2025 r. (Ministerstwo Edukacji RB 2019) znajduje się teraz w trakcie dopracowywania. W 2021 roku został zatwierdzony Państwowy program cyfrowego rozwoju Republiki Białoruś na lata 2021–2025. (Ministerstwo łączności i informatyzacji RB 2021) który wystawia następujące cele dla placówek edukacji do 2025 roku:

- stuprocentowy udział w programie placówek oświatowych wchodzących w akcje z republikańskim środowiskiem informacyjno-edukacyjnym;
- stuprocentowy udział w programie placówek oświatowych objętych państwowymi elektronicznymi usługami edukacyjnymi;
- wzrost liczby placówek oświatowych wykorzystujących technologie nauczania zdalnego do 200 jednostek.

W związku z rozumieniem ważności zjawisk, zachodzących w ośrodkach edukacyjnych, białoruskie organizacje rządowe skupiają uwagę na wzrastającym poziomie ryzyka wymykania się procesów kształcenia poza rygorystyczne ramy programów państwowych, dlatego pod pretekstem ochrony bezpieczeństwa są wprowadzane ograniczenia bezpośredniego dostępu do niepaństwowych ośrodków edukacji, utrudnia się licencjonowanie niepaństwowych placówek edukacyjnych.

Do problemów, utrudniających edukacji białoruskiej dostęp do rosnącego rynku cyfrowego także warto dodać: utrudniony dostęp do finansowania dla organizacji niepaństwowych, utrudnienia sankcyjne i ekonomiczne, związane z pozyskiwaniem i utrzymaniem nowych klientów, brak wykwalifikowanych specjalistów do rozwoju i utrzymania produktów, wysoka konkurencja w segmencie rosyjskojęzycznym ze strony Rosji.

4. Efekty i wnioski edukacji w Białorusi i Polsce po pandemii COVID-19

Waga dokładnego przemyślenia i wnioskowania jest kluczowa dla dalszego podążania systemu edukacji za zmianami, które COVID ujawnił i przyspieszył.

Na początku pandemii w 2019 roku większość krajów, które zdecydowały się przenieść edukację szkolną i akademicką do sieci, uważało ten krok za tymczasowo-

wy. Wraz z przedłużającą się pandemią coraz częściej słyhać było głosy, że zdalne nauczanie negatywnie wpłynie na jakość wiedzy. Te obawy potwierdziły się na egzaminie maturalnym w Polsce w krótkiej perspektywie lat 2019–2020. (NIK 2021: 67). W 2019 roku niektóre kraje odwołały lub przełożyły egzaminy szkolne (NIK 2021: 98). Jednak już w latach 2021–2022 na podstawie wyników egzaminów maturalnych stało się jasne, że system edukacji Polski powrócił do normalnego funkcjonowania (CKE 2022). W krajach o wysokim poziomie umiejętności obsługi komputera proces adaptacji przebiegał szybciej. Ale nawet w krajach, w których ten poziom oceniono jako przeciętny lub nieco powyżej średniej (Białoruś, Rosja i Polska), pandemia nie miała znaczącego wpływu na średnie wyniki kampanii rekrutacyjnych (Piwnewa 2022).

Uważam, że z tego wynika, iż procesy edukacyjne szybko adaptują się do nowych form nauczania, pod warunkiem eliminacji problemów, wynikających z nieprzygotowania systemu do edukacji zdalnej. Należy także pamiętać, że w edukacji zdalnej obowiązują takie same zasady, jak w stacjonarnej, a mianowicie: pogłębłości, przystępności, świadomego i aktywnego udziału uczniów w procesach uczenia się i nauczania, systematyczności, trwałości, indywidualizacji i uspołecznienia, związku teorii z praktyką (Górny, Lewandowska 2008: 16).

Zdalna forma kształcenia rzeczywiście ma szereg negatywnych cech. Na przykład w nauce języka obcego są to: trudności w przyswajaniu fonetyki i pisma, trudności w motywowaniu i organizowaniu uczniów, trudności w kontroli jakości nabytej wiedzy.

Jednak pod warunkiem rozwoju bazy materialnej i programowej, podwyższania umiejętności cyfrowych nauczycieli i uczniów oraz urozmaicenia programów i technologii nauczania, a także ciągłej kontroli jakości edukacji, jest możliwe złagodzenie negatywnych aspektów kształcenia na odległość, a nawet ich niwelowanie, bo taka forma kształcenia ma także wiele zalet, jak swoboda wyboru formy, czasu i miejsca kształcenia, wysoki stopień indywidualizacji, otwartość na inne kultury.

Sądzę, że w celu eliminowania wad i skupiania uwagi na zaletach edukacji zdalnej warto pracować jednocześnie na wszystkich poziomach. Na przykład na stronach internetowych szkół, w strefach prywatnego dostępu, można tworzyć materiały do nauki zdalnej, z których mogliby korzystać nie tylko uczniowie, ale i mniej doświadczeni nauczyciele bądź rodzice, ponieważ zainteresowanie nauką w internecie, jak widać z poniżej podanych danych statystycznych, ma tendencję wzrastającą.

Uczelnie wyższe mogłyby poszerzyć swoją ofertę, tworząc kursy i programy do nauki zdalnej, zwłaszcza tej podyplomowej.

Ministerstwo Edukacji i Nauki i samorządy pracują nad rozwojem portali edukacyjnych, takich, jak www.zpe.gov.pl, www.edukacja.gov.pl, www.portaledukacyjny.krakow.pl i inne.

W skali Unii Europejskiej także widzimy efekty przeanalizowania doświadczenia edukacji w czasie pandemii COVID-19. Na przykład w 2022 roku w Europie przyjęto Strategię na rzecz szkół wyższych, w której jeden z artykułów jest poświęcony rozwijaniu umiejętności i kompetencji oraz propagowaniu innowacji na rzecz transformacji cyfrowej (EC 2022:5).

UNICEF także podjął kroki w tym kierunku, tworząc instrukcje dla nauczycieli: Ocenianie kształtujące w zakresie jakości, włączającego nauczania cyfrowego i nauczania na odległość podczas pandemii COVID-19 i po jej zakończeniu (UNICEF 2021). Teraz Białoruś (Ministerstwo Edukacji 7.04.2023) i Polska tworzą własne dokumenty na ten temat (NIK 29.03.2022).

Jak wynika z badań postpandemicznych, rynek usług edukacyjnych (OECD 2022), zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym w Polsce, w krajach sąsiednich i dalszych adaptowały się do istniejących wyzwań i odpowiedziały na nie znaczącym wzrostem dochodów z usług internetowych w dziedzinie edukacji. Zgodnie z prognozą serwisu internetowego Statista, przychody z edukacji online osiągną 166,60 mld USD w 2023 r., niektórzy z analityków przewidują nawet większy wzrost (Statista 2023).

Uważam, że z tego doświadczenia mogą zostać wyciągnięte pozytywne wnioski, a pandemia może posłużyć jako katalizator do stworzenia lepszej szkoły, a te ośrodki edukacji, które adaptują swoją ofertę, żeby móc prowadzić kształcenie także na odległość, będą miały przewagę w przyszłości.

Wśród głównych efektów pozytywnych w dziedzinie edukacji wywołanych pandemią należy wymienić: podwyższenie dostępności edukacji bez względu na miejsce zamieszkania, wiek i mobilność podmiotów procesu edukacyjnego, i jako wynik – wzrost udziału edukacji online na rynku usług w zakresie kształcenia, przyspieszenie trendów na internetyzację edukacji i społeczeństwa (otouczelnie.pl 2023).

Intensywność tych zmian nie jest równa w różnych krajach, to widać szczególnie na przykładzie Polski i Białorusi. Na przykład w kwestii wzrostu oferty studiów online: na 20 marca 2023 roku 20 polskich uczelni proponuje studia online (otouczelnie.pl 2023), a w Białorusi są tylko dwie takie uczelnie, specjalizujące się

w przygotowaniu specjalistów IT (postupi.by 2023). Z tego powodu rynek online kształcenia na Białorusi jest teraz aktywnie zajmowany nie tyle przez krajowe kursy i szkolenia, ile przez rosyjskie uczelnie.

Chociaż techniczna baza Białorusi jest gotowa dla podwyższania aktywności na tym polu (97% szkół ma dostęp do sieci, 95% ma klasy komputerowe, niektóre nawet kilka, wyższe szkoły państwowe posiadają tablice interaktywne w salach), ale najważniejszy problem leży nie w braku gotowości społeczeństwa, lecz w braku reakcji i refleksji administracji publicznej w odpowiedzi na zmiany, odbywające się w społeczeństwie. Badaczka BPU A. Marmuziewicz szczegółowo opisuje liczne przeszkody związane ze wzrostem zdalnej edukacji na Białorusi i stawia następujący wniosek:

Nie ma mowy o aktywnym udziale Republiki Białoruś w światowym rynku technologii edukacyjnych, obserwuje się jedynie nieznaczne sukcesy w tym kierunku. Wynika to, po pierwsze, z braku doświadczenia w tej dziedzinie i jej nowości dla białoruskiego biznesu, po drugie, z braku zaawansowanego ekosystemu edukacyjnego w kraju, po trzecie z niekorzystnej reputacji kraju na arenie światowej. Chociaż potencjał rozwoju kraju na rynku światowym pozostaje (Marmuziewicz 2022: 69).

Zaletą edukacji zdalnej jest między innymi możliwość wymiany wiedzy z różnych państw i kultur, możliwość uczenia się na błędach i osiągnięciach sąsiadów, co jest szczególnie ważne w dzisiejszych warunkach społeczno-politycznych, bo edukacja może stanowić most między narodami, daje możliwość zapoznania się z inną opinią, podczas gdy ignorancja tworzy uprzedzenia i stereotypy.

Na koniec chcę przywołać słowa nauczycielki z ponad 11-letnim stażem z badania Centrum Cyfrowego:

Myszę, że edukacja zdalna była świetną motywacją, żeby wprowadzić w życie wiele fantastycznych rozwiązań! Z wielu z nich będę korzystać również teraz. Zmieniła się perspektywa nauczyciela w podejściu do nowych technologii. Zaszła wielka zmiana w mentalności nauczycieli. Jestem tego pewna! (Centrum Cyfrowe, listopad, 2020: 25).

BIBLIOGRAFIA

- Centrum Cyfrowe, 2020, *Edukacja zdalna w czasie pandemii. Edycja I*, Edukacja Zdalna_w_czasie Pandemii.pptx-2.pdf (dostęp: 20.03.2023).
- Centrum Cyfrowe, 2020, *Edukacja zdalna w czasie pandemii. Edycja II*, Raport_Edukacja-zdalna-w-czasie-pandemii.-Edycja-II.pdf (centrumcyfrowe.pl) (dostęp: 20.03.2023).

- CISCO, 2019, Cisco Global Digital Readiness Index 2019, https://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/csr/reports/global-digital-readiness-index.pdf (dostęp: 20.03.2023).
- European Commission, 2019, Digital Economy and Society Index (DESI), 2019 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2019> (dostęp: 20.03.2023).
- Gałkowski S., 2019, *SB. В ряде сельских школ Гомельской области посещаемость стопроцентная*, <https://www.sb.by/articles/plany-na-chetvert-shkola-gomelskaya-oblast.html> (dostęp: 9.05.2023).
- Górny M., Lewandowska B., 2008, *Metodyka nauczania*, Warszawa: IMAGE.
- International Telecommunication Union, 1990–2021, *Individuals using the Internet. (% of population)*, <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS> (dostęp: 20.03.2023).
- Komisja Europejska, 2022, *Szkolnictwo wyższe: europejska strategia na rzecz szkół wyższych od 18.01.2022 r.* https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13199-Szkolnictwo-wyzsze-europejska-strategia-na-rzecz-szko%C5%82-wyzszych_pl (dostęp: 20.03.2023).
- Marmuziewicz A., 2022, *[Światowy rynek technologii edukacyjnych: tendencje rozwoju i perspektywy udziału Republiki Białorusi]*, *Мировой рынок образовательных технологий: тенденции развития и перспективы участия РБ*, (Praca dyplomowa BSU), https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/282987/1/MarmuzevichA_dip.pdf (dostęp: 20.03.2023).
- Ministerstwo Edukacji RB, 2013, *Koncepcja cyfryzacji systemu edukacji RB do 2020 r.*, <http://edu.gov.by/statistics/informatizatsiya-obrazovaniya> (dostęp: 20.03.2023).
- Ministerstwo Edukacji RB, 2021, *Koncepcja rozwoju systemu edukacji w RB do 2030 roku*, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=C22100683&p1=1> (dostęp: 17.04.2024).
- Ministerstwo Edukacji RB, 2019, *Koncepcja transformacji cyfrowej procesów edukacyjnych w RB na 2019–2025 roku*, https://drive.google.com/file/d/1T0v7iQqQ9ZoxO-2IIwR_OlhqZ3rjKVqY-/view (dostęp: 20.03.2023).
- NIK, 2021, *Funkcjonowanie szkół w sytuacji zagrożenia COVID-19*, id,25380,vp,28141. pdf (nik.gov.pl) (dostęp: 20.03.2023).
- NIK, 2022, *Szkoły w czasach pandemii*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/szkoly-w-czasach-pandemii.html> (dostęp: 20.03.2023).
- NIK, 29.03.2022, *Polska cyfrowa? Daleka droga...*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/edukacja-i-nauka/kompetencje-cyfrowe.html> (dostęp: 9.05.2023).
- OECD, 2022, *Trends shaping education 2022*, https://read.oecd-ilibrary.org/education/trends-shaping-education-2022_6ae8771a-en#page1 (dostęp: 20.03.2023).
- ONZ, 2020, *Education during COVID-19 and beyond*, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf (dostęp: 20.03.2023).
- Piwnewa K., 2020, *Adukar*, <https://adukar.com/by/news/abiturientu/kak-proshlo-ct-20-22-obzor-rezultatov-i-statistika> (dostęp: 9.05.2023).

- Postupi.by, *Поступи*, 2023, *Центр дистанционного обучения в РБ*, <https://xn--h1alcbjgh.xn--90ais/specialnosty/bakalavriat> (dostęp: 9.05.2023).
- Statista, 2023, *Online Education – Worldwide*, <https://www.statista.com/outlook/dmo/eservices/online-education/worldwide> (dostęp: 20.03.2023).
- UNESCO, 2021, *COVID-19 and children*, <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/> (dostęp: 20.03.2023).
- UNICEF, 2021, *Tariner's Manual*, https://www.unicef.org/eca/media/18151/file/Formative_Assesment_for_Quality%2C_Inclusive_Digital_and_Distance_Learning_.pdf (dostęp: 20.03.2023).